

ENGELLİLERE YÖNELİK YEREL YÖNETİM ÇALIŞMALARI: ÜMRANIYE BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

Fatma BULUT ŞİMŞEK*

Geliş: 30.09.2020 / Kabul: 14.12.2020

Öz

Engellilik kavramı genel olarak, kişide fiziksel ve/veya zihinsel olarak ortaya çıkan bir rahatsızlık neticesinde, işlevleri ve hareketlerinde ortaya çıkan kısıtlanma olarak tanımlanabilir. Bu kısıtlama engellilerin günlük yaşamını etkileyecek boyutta olabilmektedir. Engellilere yönelik tarihten günümüze kadar, pek çok bakış açısının gelişmesiyle birlikte, söz konusu kısıtlamalara yönelik yapılan politikalar da değişim göstermektedir. Önceleri yalnızca engellilerin hastalığına yönelik yapılan çalışmalardan, fırsat eşitliğine doğru yapılan çalışmalara evrilmiştir. Bu makalenin amacı, yerel yönetimlerin engellilere yönelik yapmış oldukları sosyal içerme çalışmalarının önemini araştırmaktır. Araştırmada İstanbul'un en kalabalık ilçelerinden biri olan Ümraniye örneği üzerinden hareket edilmiştir. Belediyenin yapmış olduğu çalışmalar ve raporların ışığında bilgi toplanmıştır. Bu bilgiler doğrultusunda yerel yönetimlerin sosyal politika açısından önemi ortaya konmaya çalışılmıştır. Araştırmanın sonucunda; yerel yönetimlerin tüm dezavantajlı gruplara olduğu gibi, engellilere yönelik yapmış olduğu hizmetlerin, toplumsal hayata uyum için önemli olduğu, bu öneme binaen yapılan çalışmaların sağladığı katkılar göz önünde bulundurularak bu çalışmaların tüm alanlara yayılması gerektiği ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler; Engellilik, Sosyal Belediyecilik, Ümraniye Belediyesi, Dezavantajlı Gruplar, Sosyal İçerme

LOCAL GOVERNMENT STUDIES FOR THE DISABLED: THE CASE OF ÜMRANIYE MUNICIPALITY

Abstract

The concept of disability can generally be defined as the restriction of a person's functions and movements. The concept of disability can generally be defined as the restriction of a person's functions and movements as a result of a physical and / or mental illness. This restriction may affect the daily life of disabled people. With the development of many perspectives on the disabled from the history to the present day, the policies towards these restrictions have changed. It has evolved from studies that were previously conducted solely on the illness of the disabled to work towards equal opportunity. The purpose of this

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, fatmabulut9393@outlook.com.

article is to reveal the importance of the social inclusion efforts of local governments for disabled people. The research was based on the example of Ümraniye, one of the most populous districts of Istanbul. Information was collected in the light of the studies and reports of the Municipality. In line with this information, the importance of local governments in terms of social policy has been tried to be revealed.

As a result of the research; The services provided by local governments for the disabled, as for all disadvantaged groups, are of great importance for social adaptation.

Keywords: Disability, Social Municipality, Ümraniye Municipality, Disadvantaged Groups, Social Inclusion.

Giriş

Engellik kavramı, bireyin herhangi bir sakatlık veya hasar durumunda, yaş, cinsiyet, sosyal durum gibi özelliklerinde kendisinden beklenen davranışları kısıtlayan ve/veya önleyen durum olarak tanımlanabilir (Dünya Sağlık Örgütü, 1981). Büyük bir nüfusa sahip olan engellilere yönelik yapılacak çalışmalar, küreselleşmenin getirdiği değişimle birlikte, yalnızca merkezi yönetimlerce değil yerel yönetimlerce de yapılmaktadır.

Türkiye'de de durum aynıdır. 1960'lerden itibaren kentleşme süreciyle birlikte yaşanan yoğunluk belediyelerin önemini arttırmış, sosyal politika alanında yapılan belediye çalışmaları da ciddi anlamda artış göstermiştir (Metin, 2017:333). Bu çalışmada, yerel yönetimlerin sosyal politika alanlarında yaptığı çalışmaların engellilere yönelik olan tarafı ele alınacaktır. Türkiye'nin en büyük nüfus yoğunluğuna sahip ilçelerden biri olan Ümraniye ilçesi, nüfus içerisinde engelli nüfus oranının ve sosyal belediyeçilik çalışmalarının fazlalığı nedeniyle tercih edilmiştir. Çalışmada literatür taraması yapılırken, engellilik tarihi ve çeşitli yerel yönetimlerin engellilere yönelik yapmış olduğu çalışmalar incelenmiştir. Çalışma toplamda üç bölümden oluşmuştur. İlk bölümde engelliliğe yönelik genel bilgiler ve tanımlamalar yapılmıştır. İkinci bölümde, Türkiye'deki engelli profilinden bahsedilmiştir. Üçüncü bölümde ise engellilere yönelik yerel yönetimlerin neler yapabildiği Ümraniye Belediyesi örneği üzerinden incelenmiştir.

Engellilik akademik alanda pek çok araştırmaya konu olmuştur. Fakat yerel yönetimlerin engellilere yönelik yaptığı çalışmaları konu alan araştırma sayısı oldukça azdır. Yerel yönetimlerin çalışmalarının sosyal içerme üzerine etkisinin Ümraniye Belediyesi örneği üzerinden açıklanmasının literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1. Teorik Çerçeve

Engellilik kavramı, genel olarak sosyal yaşamdaki temel becerilerin kullanılması için ortaya çıkan sınırlamalar olarak tanımlanabilir. Bu temel becerilerin neler olduğu, iletişim ve sosyal etkileşimdeki rolü, vücutta bıraktığı kalıcı durumlar, engellilik kavramını ortaya koyarken göz önünde bulundurulmuş durumlardır (Bampi ve Diğerleri, 2010). Diğer bir tanıma göre ise, duyu organların zedelenmesi sonucu ortaya çıkan yetersizlikten etkilenme durumudur. Bu tanımda bahsedilen zedelenme, çeşitli nedenlerle duyu organlarında ortaya çıkan eksiklik ile organların işlevlerini yerine getirememesi durumunu, yetersizlik ise duyu organlarının işlevlerini yerine getirememesi sonucundaki kaybı ifade etmektedir (Çitil ve Üçüncü, 2018:235).

1.1. Engellilik Kavramı

Türkiye'de engellilere yönelik olarak; sakat, özürlü, engelli kavramları kullanılmaktadır. Kelimelerin insan zihninde çağrıştırdığı anlamlara bakacak olursak, "Özürlü" negatif, "Engelli" pozitif bir anlam çağrıştırmaktadır. Türkiye'de bahsi geçen kavramlara dair herhangi bir ortak kabul henüz oluşturulamamıştır. Konuyla ilgili olarak, konunun muhataplarından "Sakatları Koruma Milli Koordinasyon Kurulu"; "Altı Nokta Körler Derneği" gibi kuruluşlar ile 5378 sayılı Özürülüler (Engelliler Kanunu); önceleri Özürülüler İdaresi Başkanlığı yerine kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Müdürlüğü de konuyla ilgili olarak farklı kavramlar kullanıldığını göstermektedir. Fakat 25.04.2013 tarihinde kabul edilen 6462 sayılı Kanunda tüm bu çeşitliliğin kaldırılabilmesi için; yasal düzenlemede yer alan "özürlü", "sakat", "çürük" gibi farklı kavramları "engelli" olarak değiştirmiştir. Yasal düzenleme neticesinde konu ile ilgili ortak bir dil oluşturulması hedeflenmiştir. Bu düzenlemenin ortak bir dil oluşturmaya katkı sağlayacağı düşünülmektedir (Özgökçeler, 2013:321).

Engelli kavramına yönelik birçok tanım yapılmıştır. Bazı engelli tanımları şu şekildedir;

BM; Birleşmiş Milletler'in, Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmesinin 1. maddesinde yer alan tanıma göre engelli; *"Diğer bireylerle eşit koşullar altında topluma tam ve etkin bir şekilde katılımlarının önünde engel teşkil eden uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel ya da algısal bozukluğu bulunan kişileri içermektedir."* (Birleşmiş Milletler, 2006).

DSÖ; Konuyla ilgili yapılan başka bir tanım da Dünya Sağlık Örgütü'nün tanımıdır. Bu tanıma göre ise engellilik, yaşamdaki faaliyet ve katılım kısıtlamalarını genel olarak ifade eden bir tabirdir. Faaliyet kısıtlaması olarak ifade edilen durum kişinin herhangi bir eylemi yerine getirirken karşılaştığı güçlüğü ifade ederken, katılım kısıtlaması ise kişinin sosyal yaşamda yaşadığı sorunlardır (Dünya Sağlık Örgütü, 2001).

5378 Sayılı Engelliler Kanunu; 2005 yılında kabul edilen Kanunun üçüncü maddesinde yapılan tanıma göre engelli; “*Fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyuşsal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen birey*” şeklinde tanımlanmıştır (5378 Sayılı Engelliler Kanunu, 2005).

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre engelliliğin genel olarak üç boyutundan söz edilebilir. Bunlar;

- i-Kişinin vücut yapısında meydana gelen işlev kaybı,
- ii-Kişinin aktivitelerini yapmasını zorlayacak işitme, görme, yürüme güçlükleri,
- iii-Kişinin, çalışma, sosyal hayata katılma gibi katılım kısıtlamalarını oluşturacak durumlar (Dünya Sağlık Örgütü, 1981).

Engellilik tabiri önceleri kullanılan özürü ve bozuk gibi kavramları da içine alan daha geniş bir kavramdır. Burada dikkat çeken en önemli özellik engel kavramının yalnızca bireyi ilgilendirmediğidir (Öztabak, 2017:358). Yukarıda yapılan tanımlar da bu durumu desteklemektedir. Tanımların bütününe ve engelliliğin boyutlarına bakıldığında, engel tanımı, genel olarak kişiye atfedilmiş bir kusur olarak değil çevre koşullarının ortaya çıkardığı durum olarak tanımlanmıştır. Diğer bir deyişle engel, kişinin fiziksel olarak sınırlamalarını değil, çevredeki koşullara ulaşım zorluğunu ifade etmektedir. Birleşmiş Milletler, Dünya Sağlık Örgütü ve Engelliler Kanunu tanımlarında geçen "kısıtlamalar" tabiri de engelli kavramını açıklamaktadır. Bu açıklamalardan yola çıkarak engelli kavramının kişilerden çok çevredeki dezavantajları açıklamak için kullanılan bir kavram olduğu söylenilebilir.

1.2. Engellilik Nedenleri

Genel olarak engelliliğin nedenlerine bakıldığında doğum öncesi nedenler; doğum esnasındaki nedenler ve doğum sonrasındaki nedenler olarak üçe ayırmak mümkündür. Doğum öncesi nedenlere bakıldığında; doğumsal ve genetik bozukluklar, kromozom anomaliler, anne-baba arasındaki kan uyumsuzluğu, ideal

olarak kabul edilen (17-35) yaş aralığı dışındaki gebelik, annenin önceden gelen hastalıklarının oluşturduğu yüksek riskli gebelik 35'ten büyük olması, beşten fazla doğum yapmış olmak, annenin sistemik hastalığının olması durumları da doğum öncesi risk faktörleri arasındadır (Demirbilek, 2013:58).

Doğum esnasındaki nedenler ise sırasıyla şu şekildedir; Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu bilgilerine göre, anne ve çocuğun hayatının en riskte olduğu an doğum anı ve hemen sonrasında. Genel olarak tedbir alındığı takdirde rahatça önüne geçilebilecek nedenlerden kaynaklı olarak, yılda ortalama 2,8 milyon kadın ve çocuk ölmektedir (UNICEF, 2019). Tüm bu olaylardan farklı olarak geç doğum, prematüre (erken) doğum, zor doğum, doğum travmaları ve doğum esnasında yapılan yanlış uygulamalar (Türk Tabipler Birliği, 2000).

Doğumdan sonra bebekler için en büyük risk ilk bir aydır. Doğum esnasında yukarıda sayılan risklerden herhangi birinin olması, bu riski arttırmaktadır (UNICEF, 2019). Anne karnındaki bebeğin beyinde oluşan travmalar, yüksek ateşli hastalıklar, beyin enfeksiyonları, beyin kanaması, menenjit, beyin tümörleri ve bulaşıcı hastalıklar doğum sonrası nedenler arasında gösterilebilir. Ayrıca günümüzde geçmişe oranlar daha az rastlanan çocuk felci, kanserler gibi nedenler doğum sonrası engellilik nedenleri arasında sayılabilir (MEB Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Modülü, 2013:30).

1.3. Engelli Grupları

Engelliler, farklı sebeplerden engelliliklerini veya rahatsızlıklarını farklı biçimde yaşayan veya hisseden kişilerdir. Engellilerin, rahatsızlıkları veya engellilik türleri farklı şekillerde sınıflandırılabilir. Bu sınıflandırma aşağıdaki şekliyle yapılabilir.

1. Zihinsel Engelli: Zihinsel işlevinden kaynaklı gelişim geriliği nedeniyle, gerektiğinde düşünemeyen ve toplumun diğer bireyleri ile karşılaştırıldığında ortalamanın altında temel becerilere sahip olan kişiler olarak tanımlanabilecek bu gruptaki kişiler, farklı olarak tanımlanabilecek davranışlar sergileyen kişilerdir. Doğum öncesinde, esnasında ya da sonrasında çeşitli nedenlerle ortaya çıkabilecek olan durumlara bağlı olarak, kişilerin temel becerilerinde yavaşlama ve gerileme olabilmektedir. Bu engelli türünde kişilerin davranışlarında anormallik görülebilir (Seyyar, 2008: 339). Aynı yaş grubundan bakıldığında, kişinin diğer yaş grubunda daha geri gösterdiği zekâ performansı yapılacak diğer bir tanımdır.

Millî Eğitim Bakanlığının 2006 yılındaki Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde yukarıdaki sınıflandırmaya ait tanımlara aşağıdaki şekliyle yer verilmiştir;

-Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizliği Olan Birey: Hafif engelli bireyler kategorisine dâhil olan bireyler, çoğu kullanma yetisine sahip olmakla birlikte, bu yetileri ya çok geç kullanmaya başlayan ya da çok yavaş düzeyde kullanan bireylerdir. Ayrıca kişilerin erken yaştan beri zayıf sosyal ilişkilerinin olması, zihinsel engelin başlamasındaki en önemli etkidir (Özyurt, 2011:8).

-Orta Düzeyde Zihinsel Yetersizliği Olan Birey: Zihinsel engelinin beraberinde getirdiği sosyal uyumdaki sınırlılık nedeniyle, eğitim desteğine ihtiyaç duyan bireylerdir (MEB, 2006).

-Ağır Düzeyde Zihinsel Yetersizliği Olan Birey: Bu gruptaki bireyler yaşlarına göre bazı davranış ve görünüm konusunda yetersiz kalabilir. Motor gelişimleri oldukça zayıftır ve tarif edileni anlama, konuşmayı öğrenme gibi konularda yetersizlikleri vardır (Acar ve Diğerleri, 2019:61).

-Çok Ağır Düzeyde Zihinsel Yetersizliği Olan Birey: Kişilerin zihinsel yetersizlikleriyle birlikte farklı alanlardaki yetersizliklerinin olması nedeniyle, günlük ihtiyaçlarını karşılama konusunda tüm yaşamları boyunca yardıma ihtiyacı olan bireylerdir (MEB, 2006).

2. Ortopedik Engelli: Bu engel türünde kişinin hareket kısıtlılığı söz konusudur. Fonksiyonel kayıp mevcuttur ve bu kayıp neticesinde kişi oturma, kalkma, yürüme, kas ve el-kol kullanımı gibi fiziksel aktivitelerini yerine getirememektedir (Engelliler Refah Derneği, 2020). Söz konusu engellilik türünde bahsedilmesi gereken bir diğer konu da fiziksel erişilebilirlik kavramıdır. Tanım olarak bakıldığında fiziksel erişilebilirlik, kişinin yaşadığı ortamın bedensel anlamda kişiye uygunluk derecesi olarak tanımlanabilir (Kaymaz, 2015: 241).

3. Görme Engelli: Dünya genelinde tamamen görme kaybı yaşayan veya az gören kişi sayısı 2,2 milyar civarındadır. Farklı görme düzeyleri, bireylerin etkinliklerinde ve katılım bileşenlerinde (temel öğrenme, seyretme, kişiler arası etkileşim vb.) yaşamlarının tamamını kapsayan farklı etkileri bulunmaktadır (Dünya Sağlık Örgütü, 2009). Özel Eğitim Yönetmeliği'nde söz konusu engel türü için şu tanım yapılmıştır; “*Görme gücünün kısmen ya da tamamen kaybindan dolayı özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan birey*” (Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2018).

4. İşitme Engelli: Bireyin işitme özelliğinde, doğuştan gelen veya değişik etkenler sonucu azalma veya kayıp olarak tanımlanabilir (Tekin ve Madan, 2015:162).

5. Dil ve Konuşma Engelli: Doğuştan veya sonradan oluşan, bireyin konuşamaması, ya da konuşma hızının ve akışının azalması durumudur (MUSIAD, 2011: 19).

6. Süreğen Hastalık (Engelli): Kişinin çalışmaya ilişkin fonksiyonlarını ve rutin yaşamını etkileyerek sürekli bakım gerektiren; kalp hastalıkları, kanser, solunum sistemi hastalıklarını kapsayan engel çeşididir (ÖZİDA, 2002).

1.4. Engelliliğe İlişkin Yaklaşımlar

Bu başlık ile engelliliğe ilişkin yaklaşımların nasıl bir değişime uğradığına değinerek, bu değişimle beraber yapılan hizmetlerin ne denli önemli olduğunu ortaya koymak amaçlanmıştır. Engelliliğe yönelik modellerin değişime uğramasıyla beraber engellilere yönelik uygulanan politika ve yapılan düzenlemelerin de değiştiği görülmektedir. Buna istinaden günümüzde uygulanan politikaların değişen modeller çerçevesinde nasıl şekillendiğini anlamak amacıyla engelliliğe ilişkin yaklaşımlar 3 başlık altında açıklanacaktır:

1. Tıbbi Model: Tıbbi modelden daha eski bir model olan ve ahlaki model olarak tanımlanan engellilik modeli, engelliliği kişinin içindeki şeytani duyguların ortaya çıkardığı bir durum olarak tanımlamıştır. Söz konusu modelin yapmış olduğu baskı neticesinde kişiler ve aileleri damgalanmış, bireyler şiddetin her türlüsüne maruz bırakılmıştır (Arıkan, 2002:12). Daha sonra ortaya çıkan tıbbi model de ise birey kızamık gibi bir hastalığa yakalanmış bir hasta gibi görülmekte ve kişilere hasta rolü yüklenerek toplumsal hayata katılımdaki bağımsızlık hakkı kişinin elinden alınmaktadır. Daha önceki ahlaki modele istinaden kuşkusuz daha iyi bir model olduğu ortada olan tıbbi modelin yalnızca patolojiye odaklanması engelli kişi üzerinde 'hasta' ve 'aciz' tanımlamaları yapılmasına neden olmuştur (Özgökçeler ve Alper, 2010: 37).

Yukarıda açıklanan durumlar engelliliğin nedenlerine odaklanması sosyal yaşama katılımda da olumsuzlukları beraberinde getirmiştir (Metin, 2017:326). Medikal modeldeki 'hasta' tanımlaması engelli kişilerin ayrımcılığa maruz bırakıldığı düşüncesiyle aldığı ağır eleştiriler nedeniyle başka bir modele ihtiyaç duyulmuştur. Engellilik kültürü kavramının yaygınlaşması ve engelliliğin kişisel olmaktan çok toplumsal bir sorun olduğu düşüncesi sosyal modeli ortaya çıkarmıştır.

2. Sosyal Model: Bu modele göre engellilik bireysel bir olgu değildir. Engellilik genel olarak toplumun tüm kesimlerini ilgilendiren bir meseledir. Bu yaklaşıma göre engellilerin mevcut durumunu bireysel olarak yaptıkları herhangi bir nedene

bağlamaktan daha çok diğer insanlara tanınan hakların onlara tanınmaması, onlara fırsat eşitliği sunulmamasından kaynaklı olduğu söylenmektedir (Atasü Topçuoğlu, 2014:131). Yani bu modele göre engelli bireyleri farklı kılan engelleri değil, toplumdaki diğer kesimlerden farklı bir muamele görmeleridir. Bu modelde belirlenmiş olan hedef, engellilere yönelik olan toplumsal dışlanmayı ortadan kaldırmak, kişilerin sosyal entegrasyonu için gereken çalışmaları yapmaktır (Genç ve Çat, 2013:373).

Söz konusu model, engelli bireyin bedensel durumunu ve engelinin vermiş olduğu acıyı tamamen ikinci plana atmakta, yalnızca sosyal bir sorun olarak tanımlamaktadır (Yardımcı, 2015:12). Sosyal modelin engelliliğe ilişkin sorunları yalnızca çevreye yüklemesi sadece çevreye ilişkin yapılacak düzenlemelerle konunun halledilebileceği düşüncesini savunmaktadır. Ancak gerçek elbette böyle değildir. Zira engellilik ayrıca diğer hastalıklarda olduğu gibi tıp alanına da girmektedir ve sosyal model tıp ile sosyal çevre arasındaki dengeyi açıklamada yetersiz kalmaktadır.

3. İnsan Hakları Modeli: Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi'nin maddelerinde yer alan; kişinin bireysel özelliklerine, farklılıklarına, topluma katılımına saygı duyulması ve tüm insanlara fırsat eşitliği sağlanması gibi ilkeler bu yaklaşımın oluşmasına öncülük etmiştir (Göçmen, 2017:21). Bu modelde esas olan engelli bireylerin eylemleri yapamaması değil, yapamamalarının altındaki nedenleri bulmaktır. Temel haklar olarak tanımlanan yaşam, sağlık, eğitim gibi haklara erişimde, toplumdaki tüm bireyler eşittir ve insan hakları modeli bu amaçla düzenlemeler yapmaktadır.

2. Türkiye'de Genel Olarak Engellilik

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın aylık olarak yayımladığı "Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni" 2020 yılı mayıs ayı verilerine göre, Ulusal Engelli Veri Sistemine kayıtlı olan engelli sayısı 2.529.701 kişidir. Bu sayının 1.422.159'u erkek, 1.107.542'si kadındır. İşgücüne katılım oranına bakıldığında genel nüfusta bu oran %53 iken engelli nüfusta bu oran %22,1'dir (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2020).

Engellilere yönelik yasal düzenlemelere bakıldığında, yapılan düzenlemeler yukarıda bahsi geçen modellerle birlikte değişime uğramıştır. Engellilere politika üretilirken, yukarıda bahsedilen tıbbi modelin benimsendiği dönemde sadece hastalığa odaklanılmış ve sadece onlara özgü iş yerleri, eğitim alanları düzenlenerek diğer insanlardan ayrılmıştır. Bu örnekten de anlaşılacağı üzere

engellilere yönelik yaklaşımlara paralel olarak, politikalar da değişmiştir (Çaha, 2016:128).

Türkiye'de de 1950'li yıllardaki düzenlemelere bakıldığında genel olarak tıbbi modelin eşlik ettiği, acıma duygusu eşliğinde yapılan yardımlar göze çarpmaktadır. Türkiye açısından bakıldığında engellilere yönelik yasal düzenlemelerin başlamasına ilişkin çalışmalar 1990'lı yılların ikinci yarısında yoğunlaşmıştır. 1997 yılında Özürlüler İdaresinin kurulması, 1999 yılına gelindiğinde engellilerle alakalı tüm kesimleri bir araya getiren ve engellileri ilgilendiren tüm konuların tartışıldığı Özürlüler Şurası, 2005 yılında Özürlüler Kanunu önemli düzenlemelerden bazılarıdır (Şişman, 2011:171).

1982 Anayasasının engellilerle alakalı doğrudan düzenlemeleri bulunmamakla birlikte, kullanılan 'herkes' ifadesi engelli haklarıyla ilişkilendirilmektedir. Söz konusu maddelerden, 49. maddede çalışmanın herkesin hakkı olduğuna dair ifade ile 50. maddede geçen kendi gücüne, yaşına, cinsiyetine uygun olmayan işlerde çalıştırılmayacağına dair ifade bu ilişkilendirmeye örnektir (Anayasa, 1982).

2003 yılında yürürlüğe giren 4857 sayılı İş Kanunu'nda engellilerin çalışma hayatına yönelik önemli düzenlemelere yer verilmiştir. Kanunda yer alan “Engelli, eski hükümlü ve terör mağduru çalıştırma zorunluluğu” maddesi engellilerin çalışmalarına önemli katkı sağlayan bir düzenlemedir. Ayrıca aynı kanunda yer alan, 50 ve üstü işçi çalıştıran kamu işyerlerinde %4, özel işyerlerinde %3 engelli istihdamı zorunluluğu da engellilerin çalışma hayatına yönelik yapılan düzenlemelerdendir (İş Kanunu, 2003).

2005 yılında yürürlüğe giren 5378 sayılı Özürlüler Hakkında Kanun, engelli bireylere yönelik önemli düzenlemeler getirmiştir. Kanunun amacı; engellilerin diğer bireylerle aynı haklara sahip olarak, sosyal yaşama katılımlarını sağlamak ve engelliliği önleyici düzenlemeler yapmaktır (Özürlüler Hakkında Kanun, 2005). Kanun düzenlenmesiyle amaçlanan en önemli hedef, fırsat eşitliği sağlamak, ayrımcılığın önüne geçmektir. Ayrıca engellilerin yaşamın tüm alanlarındaki sorunlarına çözüm aramak ve sosyal hayata tam katılımlarını sağlamak, yasal düzenlemenin amaçlarındandır (Özgökçeler ve Alper, 2010:45).

Uluslararası anlamda yapılmış düzenlemeler de engelli hakları açısından önem arz etmektedir. 1961 Anayasasında kabul edilen, 1982 Anayasasında da anlam açısından büyük bir değişikliğe uğramayan maddede uluslararası anlaşmalarla ilgili olarak; *“usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmaların kanun hükmündedir”* ifadesi bu tür anlaşmaların önemini ortaya koymaktadır (Anayasa,

1982). Bu anlaşmalardan biri olan Birleşmiş Milletler'in, Engelli Haklarına İlişkin 1975 tarihli Sözleşmesi, Türkiye tarafından 2009 yılında kabul edilmiş ve Resmî Gazetede yayımlanmıştır. Sözleşmede amaç, engellilerin tüm hak ve özgürlüklere erişimini sağlamaktır. Söz konusu sözleşmeye taraf olduktan sonra Türkiye'de engellilere yönelik yasal düzenlemelerde artış olduğu görülmektedir. Bu yasal düzenlemelerden biri olan 6264 Sayılı Kanun ile özür, özürlülük, sakat, sakatlık kelimeleri yerine engel, engellilik kavramı kullanılması gerektiği belirtilmiştir. 6264 sayılı kanun ile 2005 yılında 5378 sayılı Özürlüler Kanunu, Engelliler Kanunu adını almıştır (Azarkan ve Benzer, 2018:24).

Çağdaş ülkelerde engellilerin haklarını korumaya yönelik olarak yasal düzenlemeler yapılmaktadır. Bu ülkelerden biri de Türkiye'dir ve bu konuyla alakalı pek çok yasal düzenleme yapılmaktadır (Şişman, 2011:216). Genel olarak yasal düzenlemelere bakıldığında, ayrımcılık üzerine daha çok durulduğu görülmektedir. Engellilik konusunda günümüzde önemli bir konu olan erişilebilirlik kavramına kanunlarda yalnızca dolaylı olarak değinilmiştir. Yasal düzenlemelerin getireceği zorunluluk erişilebilirlik konusunun daha fazla dikkate alınmasını mümkün kılmaktadır. Örneğin engelli istihdam ettirme zorunluluğuna yönelik yasal düzenleme engellilerin iş bulmalarını bir nebze de olsa kolaylaştırmıştır. Yasal düzenlemelerle birlikte merkezi yönetimin uygulama yapamadığı yerlerde yerel yönetimlerin devreye girerek yapacağı çalışmalar erişilebilirlik adına büyük önem arz etmektedir. Örneğin İçişleri Bakanlığı'nın yayınladığı genelge * ile belediyelere engellilerin erişimine uygun olmayan otobüslerin alınmasının yasaklanması gibi düzenlemeler getirilmiş, engelli erişimine önemli katkılar sağlanmıştır.

3.Yerel Yönetimlerin Engellilere Yönelik Çalışmalarının Önemi: Ümraniye Belediyesi Örneği

Merkezi yönetimler, halkın istek ve şikâyetlerini tek tek dinlemek yerine, yerel organizasyonlar ile muhatap olmayı tercih etmektedirler. Bu da yerel yönetimlerin görev ve sorumluluklarını arttırmaktadır. Ayrıca yerel yönetimlere yönelik yasal düzenlemelerin de önemini ortaya çıkarmaktadır. Bu düzenlemelerle birlikte, yerel

*Şehir içi otobüs durak yerlerinin ulaşılabilir güzergâhta seçilmesi, otobüse biniş ve inişler için gerekli fiziksel koşulların sağlanması ve toplu taşımaya ait bilgilendirme için gerekli sesli ve görsel donanımların eklenmesi; diğer yandan özürlüler için ayrı otobüs, ayrı güzergâh belirlenmesi gibi ayrımcılığa neden olacak uygulamalardan kaçınılması gerekmektedir (Toplu Taşıma Hakkında İçişleri Bakanlığı Genelgesi, 2011).

yönetimlerin yapması gereken hizmetleri engelliler için ulaşılabilir kılmak mümkün hale gelmektedir (Fırat, 2008:89).

Bu düşünceden hareketle yerel yönetimlerin çalışmalarının ne denli önemli olduğunun anlaşılması adına örnek olarak Ümraniye Belediyesi'nin yaptığı çalışmalardan yola çıkılmıştır. Çalışmanın yapılacağı yer olarak Ümraniye'nin tercih edilmesinde yoğun nüfus oranına sahip olması ve bu nüfus içerisindeki engelli nüfusunun da fazla olması etkili olmuştur. Ümraniye Belediyesi'nin engellilere yönelik yaptığı önemli çalışmalar da bir diğer etkidir. Ümraniye Belediyesi'nde engelliler adına yapılan çalışmalar, Kadın ve Aile Hizmetleri Müdürlüğü tarafından yapılmaktadır. Kadın ve Aile Müdürlüğü'nün alt dalı olan Engelliler Birimi, Ümraniye sınırında bulunan engellilerin sosyal hayata aktif katılımlarını sağlamak, kişisel ve manevi açıdan desteklemek ve toplum içinde güven duygusunu arttırmak hedefleriyle kurulan bir birimdir.

Ümraniye Belediyesi'nin engelliler noktasında yaptığı çalışmaları beş başlık altında toplamak mümkündür. Bu başlıklar sırasıyla şu şekildedir:

1. Ümraniye Belediyesi Kadın ve Aile Hizmetleri Müdürlüğü: Ümraniye Belediyesi'nin müdürlükleri içerisinde engellilerle ilgili faaliyet gösteren müdürlük Kadın ve Aile Hizmetleri Müdürlüğü'dür. Müdürlük Engelliler Kültür Merkezi açıldıktan sonra bu kuruluşla ortak olarak çalışmalarını sürdürmektedir. Müdürlük aşağıdaki hizmetleri belirli başvuru aşamalarını yapmış kişilere sunmaktadır. Başvuru aşamaları istenilen yardım/hizmete göre değişiklik göstermektedir. Bu hizmetlerden bazıları şunlardır;

Akülü tekerlekli ve tekerlekli araba yardımı,
Engelli taşıma hizmeti,
Engellilere yönelik kurs hizmetleri.

Yapılan başvurular, başvuru aşamalarında istenilen dilekçe ilgili birime ulaştıktan sonra 1 gün içerisinde sonuçlanmaktadır(Ümraniye Belediyesi, 2020).

Tablo 1: Ümraniye Belediyesi Performans Göstergeleri

Performans Göstergeleri	2018	2019 (6 Aylık)	2020 (Tahmini)
Hizmet Verilen Engelli Sayısı	320	320	350
Engelliler Kültür Merkez Memnuniyet Oranı	%88,7	-	%80
Engelli Taşıma Hizmetinden Yararlanan Engelli	474	350	350
Engelli Taşıma Taleplerinin Karşılama Oranı	%80	%70	%80
Engelliler İçin Düzenlenen Etkinlik Sayısı	38	17	35
Engelliler İçin Düzenlenen Kurs Sayısı	7	5	5

Kaynak: Ümraniye Belediyesi Performans Göstergeleri, 2020

2. **Gülden Soyak Tüfekçi Engelliler Kültür ve Eğitim Merkezi:** Ümraniye Belediyesi'nde engellilere yönelik olarak hizmet veren kurumlardan biri de Gülden Soyak Tüfekçi Kültür ve Eğitim Merkezi'dir. 08 Eylül 2006 tarihinde hizmete giren bu merkez, daha önce sadece kültür merkezi olarak kullanılıyordu. Belediyenin almış olduğu kararla sadece engellilere ait bir merkeze dönüştürüldü. Belediye, kültür merkezini sadece engellilerin yararlanabileceği kültür merkezine çevirme kararı alırken; önceki kültür merkezinin engellilere ne kadar uygun olduğunu, çevirmeleri halinde yaşanacak zorlukların neler olabileceğini düşünerek bu kültür merkezini faaliyete geçirmiştir. Kültür merkezinde; 3 derslik, 1 bilgi evi (Kütüphane ve İnternet Salonu), 100 kişilik konferans salonu, 1 kafeterya ve açık otopark bulunmaktadır. Kültür merkezi daha önce kullanılırken de engellilere göre dizayn edildiğinden açık otopark, kültür merkezi çevresinin tasarımı, karo döşemeler vs. engellilerin ulaşımında zorlanmamasını sağlamaktadır. Kültür merkezi bünyesinde; merkez sorumlusu, sosyolog, sosyal hizmet uzmanı, hemşire, danışma personeli, branş öğretmenleri, temizlik ve güvenlik görevlileri bulunmaktadır. Branş öğretmenleri, alanlarıyla ilgili sertifikalı kişilerden oluşmaktadır Kültür merkezi dönem dönem değişmekle birlikte şu kursları açmaktadır; takı ve aksesuar tasarımı, tiyatro kursu, müzik ve koro çalışması, solfej ve saz eğitimi, el sanatları

kursu (ahşap ve kumaş boyama), matematik ve İngilizce kursu, karakalem ve yağlı boya resim kursu, zihinsel engelli tempo ve ritim atölyesi, görme engelliler için bilgisayar kursu, bedensel engelliler için bilgisayar kursu, Kuran-ı Kerim ve siyer, Osmanlıca, nikâh şekeri yapımı(Engelsiz Ümraniye Dergisi, 2013:4,5).

3. Ümraniye Özel Eğitim Anaokulu-Zihinsel Engelliler Okulu: TOGEMDER'in desteği ve Ümraniye Belediyesi'nin arsa tahsisi ile kurulmuş bir okuldur. Ümraniye İlçesi Madenler Mahallesi'nde açılan okul 2015 yılında yapımı tamamlanan projeler arasındadır. Okulun yapımını Ümraniye Belediyesi'ne bağlı Fen İşleri Müdürlüğü üstlenmiştir. Okul iş okulu ve anaokulu olarak 2 kısımdan oluşmaktadır. Okulda; engellilerin kendilerini geliştirmeleri için birçok faaliyet alanı bulunmaktadır (Ümraniye Belediyesi Projeleri, 2015).

4. Engelsiz Kent Ümraniye Projesi: Ümraniye Belediyesi'nin tamamladığı projeler arasında yer alan "Engelsiz Kent Ümraniye" projesi; engelli bireylerin kent yaşamına katılımı konusunda fiziki ve sosyo-kültürel engellerin kaldırılmasına ilişkin, başta 5378 Sayılı Özürlüler Kanunu olmak üzere 5393 Sayılı Belediye Kanunu ve 3194 sayılı İmar Kanunu'nun belediyelere önemli yaptırımlar getirmesiyle birlikte ortaya çıkmış bir projedir. Belediyenin yaptığı denetimlerle ruhsat için kesin bir koşulda umuma açık işyerlerinde giriş-çıkışların engellilerin erişilebilirliğine uygun şekilde yapılmasıdır. Bu çerçevede ulaşılabilirlik ve sosyal hayata katılım konusunda belediyenin çalışmaları bu proje adıyla gerçekleştirilmektedir (Engelsiz Ümraniye Dergisi,2013:2).

5. Fiziksel Engellilere Yönelik Meslek Edindirme Kursları: Fiziksel engellilerin meslek edinmelerini amaçlayan bu proje yukarıda anlatılan Gülden Soyak Tüfekçi Kültür Merkezine, belediyenin tahsis etmiş olduğu araçlarla getirilen fiziksel engellilerin rehabilitasyonunu amaçlamaktadır. 2018 yılında bu projeden toplam 80 kursiyer mezun olmuştur (Ümraniye Belediyesi Faaliyet Raporu,2018).

6. Engelli Aracı Projesi: Kadın ve Aile Hizmetleri Müdürlüğü bünyesinde özel donanımlı 4 adet "Engelli Taşıma Aracı" ile hizmet verilmektedir. Engelli taşıma araçları engellilerin rahat kullanabileceği şekilde asansörlüdür. Engelli araçlarından engelli raporu olan bedensel engelliler faydalanmaktadır. İlk defa faydalanmak isteyen engelliler Sağlık Kurulu Raporu ve dilekçe ile başvuruda bulunur. Araçlar engellileri sağlık, rehabilite, gezi ve eğitim amaçlı taşımakta, bu doğrultuda talep ettikleri muhtelif noktalara ulaştırmaktadır (Ümraniye Belediyesi Projeleri, 2015).

7. Görme Engelliler Bilgisayar Kursu: Görme engellilerin bilgisayar kullanmalarını ve internet olanaklarından faydalanmalarını amaçlayan bir projedir. Mevcut

bulunan 5 adet Windows-Eyes (ekran okuma programı) donanımlı bilgisayarlar ile %40 ve üzeri görme engeli olan 18-50 yaş aralığında ve en az ilköğretim mezunu olan engellilere hizmet vermektedir.

Windows-Eyes bilgisayar ekranında görüntülenen metinsel bilgileri doğal insan sesi kalitesiyle seslendirerek görme engellilerin bilgisayar teknolojisinin sunduğu imkânlardan eksiksiz bir şekilde faydalanmasına imkân tanır. Görme engellilerin, bilgisayar kullanımı ile ilgili bir meslek sahibi olmalarını hedefleyen ve gelir elde etmelerine imkân sağlayan bir eğitim programıdır. Windows-Eyes programı ile görme engelliler Microsoft ofis uygulamalarını fonksiyonel bir şekilde kullanabilir, PowerPoint sunuları hazırlayabilir, Excel tabloları oluşturabilir, web sayfaları tasarlayabilirler. Bu programla donanımlı bilgisayarlarla, Ümraniye Belediyesi Engelliler Kültür ve Eğitim Merkezi'nde 5 kişilik sınıflarda verilen kurslarda onlarca kişi mezun olmuş ve kendilerine MEB onaylı kurs sertifikası verilmiştir (Engelsiz Ümraniye Dergisi, 2011:13).

Belediyenin yukarıda sayılanların dışında yapmış olduğu diğer çalışmalara bakıldığında, engelliler korosu, engelli yakınlarına yönelik olarak yapılan geziler, engelliler tiyatrosu gibi birçok aktivite yapılmıştır. 2018 yılında toplam yapılan aktivite sayısı 38, katılan kişi sayısı ise 892'dir.

Sonuç

Geçmişten günümüze doğru gelindiğinde kuşkusuz engellilere yönelik yaklaşımlarda gözle görülür derecede pozitif değişimler olmuştur. Geçmişte engelliliğe yönelik yaşamın her alanında karşılaşılan tıbbi yaklaşımdan, sosyal yaklaşıma doğru olan geçiş pozitif değişimlerin en önemli kanıtı niteliğindedir. Örneğin, tıbbi yaklaşımda yer alan kişinin merdivenleri çıkamaması bireysel kusur olarak algılanırken, sosyal yaklaşımda bu kusur olarak öne sürülmemekte, bunun yerine asansör sayısı arttırılmaktadır. Bu örnekte anlaşılabileceği üzere kişinin toplumsal hayata katılımını kolaylaştıracak her türlü düzenleme sosyal modelin esaslarındandır. Ancak bu esaslar doğrultusunda kişilere yönelik olarak yapılacak yardımların, kişiyi tembelliğe itecek "pasif" yardımlardan çok, toplumsal hayata katılmalarını sağlayacak "aktif" yardımların olması büyük önem arz etmektedir.

Engellilere yönelik yapılacak yasal düzenlemelerin önemi büyüktür. Yasal düzenlemelerin şu anda olduğu gibi yalnızca engellilerin ayrımcılığına yönelik olarak değil, sosyal çevreye katılmalarını sağlayacak erişilebilirlik konusunu da kapsaması önemlidir.

Yasal düzenlemeler yapılırken yerel yönetimlere yönelik olarak yapılacak düzenlemeler, engellilerin erişilebilirliği için gerçekleştirilecek çalışmaları daha mümkün kılmaktadır. Örneğin; makaleye konu olan Ümraniye Belediyesi tarafından yapılan çalışmalara bakıldığında kişilerin aktif olarak katılım sağlayacakları çalışmalar göze çarpmaktadır. Kişiler, verilen kurslar neticesinde elde ettikleri becerileri ile istihdama katılım sağlayabilmektedir. Ayrıca belediyenin kendi bünyesindeki kişilerin ürünlerini satarak para kazandığı yerler tahsis ettiği görülmektedir. Bireyler bu sayede istihdama daha fazla katılım sağlayabilmekte, toplumsal entegrasyon sürecinde önemli ilerlemeler kaydetmektedirler. Bununla birlikte engellilere yönelik olarak yapılan kültürel faaliyetler, günlük yaşamlarını idame etmek adına tahsis edilen araçlar da kişinin sosyalleşmesi adına azımsanmayacak bir öneme sahiptir.

Yerel yönetimin, merkezi yönetimden daha çok halka yakın olması açısından yaptığı çalışmalar, toplumsal yaşamda oldukça etki göstermektedir. Tüm bunlardan yola çıkarak genel bir sonuca varmak gerekirse, yerel yönetimlerin dezavantajlı grup olan engellilere yönelik hizmetleri, toplumsal entegrasyon açısından büyük öneme sahiptir. Bu öneme binaen, yapılacak yasal düzenlemelerle birlikte belediyelere bu konuda daha fazla fırsat verilmesi, yerel yönetimlerin de pasif yardımlardan çok aktif yardımlara yönelmesi gerekmektedir.

Kaynakça

ACAR, E., ALKOÇ SAYAN, A. ve ÖZSOY, N. (2019), “Ağır Zihinsel Engelli Bir Bireye Saat Kavramını Nasıl Öğretebiliriz”, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:22, Sayı:42, ss.59-65.

ARIKAN, Ç. (2002) “Sosyal Model Çerçevesinde Özürlülüğe Yaklaşım”, Ufku Ötesi Bilim Dergisi, Cilt 2, Sayı 1, ss.11-25.

ATASÜ TOPÇUOĞLU, R. (2014), “1900-2000 Yılları Arasında Avusturya'da Engellilere Yönelik Sosyal Politika Sosyal Politika ve Sosyal Hizmetler: Medikal Modelden Sosyal Modele Geçiş”, Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, Cilt:25, Sayı:2, ss.127-144.

AZARKAN, E. ve BENZER, E. (2018), “Birleşmiş Milletler Engelli Kişilerin Haklarına Dair Sözleşme ve Türkiye'de Engelli Hakları”, DÜHFD, Cilt:23, Sayı:38, ss.3-29.

ÇAHA, H. (2016), "Engellilerin Toplumsal Hayata Katılmalarına Yönelik Politikalar: Türkiye, ABD ve Japonya Örnekleri", İnsan ve Toplum Dergisi, Cilt:5, Sayı:10, ss.123-150.

ÇİTİL, M. ve ÜÇÜNCÜ, M. (2018), "Türkiye'de Engelli Hakları ve Engelliler Hukuku'nun Durumu", TAAD Dergisi, Cilt:9, Sayı:35, ss.233-278.

DEMİRBİLEK, M. (2013), "Zihinsel Engelli Bireylerin ve Ailelerinin Gereklerinin", Turkish Journal of Family Medicine And Primary Care, Cilt:7, Sayı:3, ss.58-64.

Engelsiz Ümraniye Dergisi (2013), Sayı:2, İstanbul.

FIRAT, S. (2008), "Belediyelerin Engellilere Dönük Sosyal Hizmet Projeleri", Toplum ve Hizmet Dergisi, Cilt:19, Sayı:1, ss.89-100.

GENÇ, Y. ve ÇAT, G. (2013), "Engellilerin İstihdamı ve Sosyal İçerme İlişkisi", Akademik İncelemeler Dergisi, Cilt:8, Sayı:1, ss.363-394.

GÖÇMEN, S. (2017), "Çalışma Kültürü Bağlamında Engellilik: Alanya'da Bir Uygulama", Yüksek Lisans Tezi, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Antalya.

KAYMAZ, M. (2015). "Eğitim Yapılarında Bedensel Engellilere Yönelik Engelsiz Tasarım", Selçuk Üniversitesi Selçuk-Teknik Dergisi, Özel Sayı-1 (UMK-2015), ss.238-250.

MEB (2013), MEGEP (Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi),Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Modülü, Ankara.

METİN, B. (2017), "Engellilere Yönelik Sosyal Politikalarda Yerel Yönetimlerin Rolü: Keçiören Belediyesi Örneği", Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:19, Sayı:1, ss.320-344.

Müstakil Sanayici ve İş adamları Derneği, Türkiye'de Engelli Gerçeği, Ajansvısta Matbaacılık, 2011, İstanbul.

ÖZGÖKÇELER, S. ve ALPER, Y. (2010), "Özürülüler Kanunu'nun Sosyal Model Açısından Değerlendirilmesi", İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, Cilt:1, Sayı:1, ss. 33-54.

ÖZGÖKÇELER,S. (2013), "Engellilere Yönelik Sosyal Politikalar",Sosyal Politika, Ed. Aysel Tokol ve Yusuf Alper, Dora Basım-Yayımları, Bursa.

ÖZTABAK, M. (2017), “Engelli Bireylerin Yaşamdan Beklentilerinin İncelenmesi”, FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, Sayı:9, ss.335-375.

ÖZYURT, Özge (2011), “Hafif Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Annelerin Algıladıkları Aile İşleyişi ve Aile Yaşam Kalitesinin Sosyo-Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.

SEYYAR, A. (2008), Sosyal Siyaset Terimleri, Sakarya Yayıncılık, Sakarya.

ŞİŞMAN, Y. (2011), "Türkiye'de Özürlülere Yönelik Yasal Düzenlemeler", Sosyal Siyaset Konferansları, Sayı:60, ss.169-221.

TEKİN, D. ve MADAN, R. (2015), “Biz Engel Tanımayız Projesi", Ankara.

United Nations Educational Scientific Cultural Organization (UNESCO) (1995) Overcoming obstacles to the integration of disabled people. Denmark, Disability Awareness in Action.

YARDIMCI, S. (2015), “Sakatlığın Tarihsel İnşası”, Engellilik ve Ayrımcılık: Eğitimciler İçin Temel Metinler ve Örnek Dersler, Karekök Yayınları, İstanbul.

World Health Organization(2009), Engelleri -Bozuklukları ve Handikapları Sınıflandırma, Geneva, Switzerland.

World Health Organization (1981), WHO Technical Report Series, No.668, Geneva.

Web kaynakları

Dünya Sağlık Örgütü (2001), Engellilik Nedir, <https://www.who.int/topics/disabilities/en/> (Erişim Tarihi: 16.03.2020, 14.50).

Türk Tabipler Birliği (2000),Engelliliğin Doğum Esnasında ki Nedenleri, <http://www.ttb.org.tr/STED/sted0900/4.html> (Erişim Tarihi:16.03.2020, 17.15).

Birleşmiş Milletler (2006), Engellilik Nedir?https://www.un.org/disabilities/documents/convention/convention_accessible_pdf.pdf(Erişim Tarihi: 16.03.2020, 18.10).

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (2019), BM raporu: Günümüzde Öncesine Göre Daha Fazla Kadın ve Çocuk Hayatta Kalıyor, <https://www.unicef.org/turkey/bas%C4%B1n-b%C3%BCltenleri/bm-raporu->

g%C3%BCn%C3%BCm%C3%BCzde-%C3%B6ncesine-g%C3%B6re-daha-fazla-kad%C4%B1n-ve-%C3%A7ocuk-hayatta-kal%C4%B1yor (Erişim Tarihi: 16.03.2020, 18.40).

Ümraniye Belediyesi (2020), Kadın ve Aile Hizmetleri Müdürlüğü Performans Programı, <https://mobil.umraniye.bel.tr/fotograf/mudurlukler/kadin-ve-aile-hizmetleri-mudurlugu-performansprogrami-35.PDF>(Erişim Tarihi:23.03.2020, 12.40).

Millî Eğitim Bakanlığı (2006), Özel Eğitim Yönetmeliği<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180707-8.htm> (Erişim Tarihi:20.04.2020, 16.15).

BAMPİ, S., GÜLHEM, D. ve ALVES, E. (2010), “Social Model: A New Approach of the Disability Theme”, https://www.scielo.br/scielo.php?pid=S0104-11692010000400022&script=sci_arttext#title (Erişim Tarihi 19.05.2020, 17.15).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982) <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf> (Erişim Tarihi: 22.05.2020, 00.35).

Ümraniye Belediyesi (2015), Engellilere Yönelik Projeler, <http://projeler.umraniye.bel.tr/tr/projeler/proje>(Erişim Tarihi: 23.05.2020, 16.05).

Özürlüler İdaresi Başkanlığı (2002), Türkiye Özürlüler Araştırması Temel Göstergeleri, <http://www.engelsiz.hacettepe.edu.tr/belge/ozida.pdf> (Erişim Tarihi:28.05.2020, 13.35).

Engelliler Kanunu (2005), <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378.pdf> (Erişim Tarihi:01.06.2020, 13.10).

İş Kanunu (2003), <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4857.pdf> (Erişim Tarihi: 02.06.2020, 14.35).

Ümraniye Belediyesi (2018), Ümraniye Belediyesi Faaliyet Raporları (<https://mobil.umraniye.bel.tr/tr/mobil/pages/faaliyet-raporlari/15> (Erişim Tarihi: 03.06.2020, 12.40).

Ümraniye Belediyesi (2019), Ümraniye Belediyesi Faaliyet Raporları (<https://mobil.umraniye.bel.tr/tr/mobil/pages/faaliyet-raporlari/15> (Erişim Tarihi: 03.06.2020, 14.00).

Engelliler Refah Derneği (2020), Fiziksel Engellilerle İlgili Genel Bilgiler, <https://hwa.org.sg/general-information-on-physical-disabilities/>(Erişim Tarihi: 27.07.2020, 00.40).

İçişleri Bakanlığı (2011), Toplu Taşıma Hakkında İçişleri Bakanlığı Genelgesi, <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/51832/mayis-istatistik-bulteni.pdf> (Erişim Tarihi: 28.07.2020, 02.34).

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2020), Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni, <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/51832/mayis-istatistik-bulteni.pdf> (Erişim Tarihi: 11.08.2020, 01.00).

Dünya Sağlık Örgütü (2001), Bozuklukların, Engellilerin, Engellerin Yaygınlığı ve Genel Popülâsyonda Yaşam Kalitesi: Son Literatürün Gözden Geçirilmesi, <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/75110/bu0467.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Erişim Tarihi:21.10.2020, 01.42).

